

מכשיר אזעקה הפועל באמצע הלילה בימות החול וטורד את מנוחת השכנים הרב אהרן ברוכים

שאלה: חנות שמותקנת בה מערכת אזעקה, ויהי בחצי הלילה ומחמת תקלה טכנית החלה לפעול ולהשמיע קולה ברמה, מה שגרם כמובן לרעש גדול ובלתי נסבל שמחמתו התעוררו השכנים משנתם. אחד השכנים התקשר לבעל החנות ובקשו לבוא לכבות את האזעקה, אבל הלה סירב. שוב התרה בו השכן שאם לא יגיע לחנות לכבות את המכשיר האזעקה, יזדקק הוא עצמו לטפל בזה, כדין עביד איניש דינא לנפשיה, גם במחיר שיאלץ לפרוץ את החנות על מנת להשתיק את המערכת והקולות יחדלון. והנה הבעיות המתעוררות בעובדה זו שתיים המה:

1. האם בעל החנות חייב להגיע לחנותו לכבות את מכשיר האזעקה?
2. אם מסרב בעל החנות לבוא ולכבות את מכשיר האזעקה, האם מותר לשכן לעשות דין לעצמו לפרוץ לחנות ולכבות את מכשיר האזעקה?

תשובה: מקור דין זה מבואר במשנה בבא בתרא (כ:): חנות שבחצר יכול למחות בידו ולומר לו, איני יכול לישון מקול הנכנסין ומקול היוצאין וכו', ובגמ' שם (כב:): רב יוסף הוה ליה הנהו תאלי, אתו אומני ויתבי תותייהו, ואתו עורבי אכלי דמא וסלקי ויתבי בתאלי ומפסדי תמרי, אמר רב יוסף אפיקו לי קורקור מהכא, והטעם הוא, אמר רב יוסף הני לדידי דאנינא

דעתא כי קוטרא ובית הכסא דמו לי.

וכתב בחידושי המאירי שם בד"ה והשלישי, דהיכא שהניזק הוא אסטניס ונפשו קצה בדברים המאוסים, ושהוא נודע בכך ויש בה חזקה אצל שאר בני אדם, שהאיסטנסות אין מדתה זרה כ"כ שנאמר על בעליה בטלה דעתו אצל כל אדם, וממין זה מלאכת הדם והמטבחיים, שעושין אותה תחת האילנות, ועורבים באים בסיבתם ומלכלכים את הפירות, כמו שהזכרנו למעלה, שדברים אלו אצל האיסטניס כריח בית הכסא, וכן אם הוא בא מחמת שמצירים לו בקולן ובצפצופן, ומערבבין אותו את שנתו.

אתה הראת לדעת דכיון שיש היזק רעש מהעורבים לא הויא חזקה, ואע"פ שהדין הוא שגרמא בנזקין פטור, היינו שפטור מדין תשלומין, אבל מדין ההיזק אע"פ שהוא גרמא אסור דכל גרמא בנזיקין אסור, ומעכבין אותו מלעשות נזקין אלו.

וניהדר אנפין לנידון דידן, כי מכשיר האזעקה שהתקלקל ודאי מפריע למנוחת השכנים ומטריד את כולם, ואין שום אחד שיכול לסבול רעש, ובפרט בשעת מנוחתו, ואף את"ל שיש סוג אנשים שיכולים לסבול את הרעש, ורק מפריע לאחד מהשכנים בזה לא אמרינן בטלה דעתו אצל כל אדם, שהרי מפורש ולכן בדברי פסק מרן הש"ע חושן משפט (סימן קנה סעיף מא) כל דבר שידוע שאין המערער יכול לסובלו, אע"פ ששאר בני אדם סובלים אותו, אין לו חזקה כנגד מערער זה, מבואר בדברי השו"ע כיון שאחד לא יכול לסובלו, אע"פ שאחרים סובלים אין לו חזקה.

וכן ראיתי שכתב בחידושי הרשב"א לבבא בתרא שם בד"ה א"ל לדידי כיון דאנינא דעתאי כקוטרא ובית הכסא דמו לי, מהא שמעינן דכל מי שנודע ומוחזק שאינו יכול לסבול נזק אחד ידועים מן הנזקים שהנפש קצה בהם אין לו חזקה, כי הא דרב יוסף, דאע"פ ששאר בני אדם אין נמאסין בו כל כך, כיון שהוא מוחזק ונודע שאין דעתו סובלתו אין מחזיקין עליו בכך, ולא אמרו קוטרא ובית הכסא, אלא מפני שהן נזקין ידועין אצל הכל, וכן כתב רבינו חננאל ז"ל, ואסיקנא גרמא בנזיקין אסור, ואין לו חזקה בקוטרא תדירא ובית הכסא וכל דדמי ליה, ע"כ. ואע"פ שלא מוזכר בדברי הרשב"א היזק רעש וקול, מ"מ מוכח מדבריו שכונתו גם לרעש שהרי כתב וכל דדמי

להו וגם היזק רעש וקול הם מהדברים שאין הדעת סובלת. והנה לפנינו שניים מרבותינו ראשונים כמלאכים המאירי והרשב"א שהיו בזמן אחד וכתבו דרעש וקול הם מדברים שאין הדעת סובלתם.

וראיתי בספר שמרו משפט הלכות נזקין (סימן קיט) שדן בנידון דידן, וכתב דיש תלמיד חכם שרצה לפטור את בעל החנות להגיע באמצע הלילה לכבות את מכשיר האזעקה, והוכיח את דבריו מדברי התוס' ב"ק (נה:): בד"ה נפרצה בלילה, דכתבו שאם נפרצה בלילה אין בעל הבהמה מחויב לטרוח יותר מדאי לחזור אחריה באפילה, ואפילו כשנודע לו מהפריצה, וגם ראיתי בנמוקי יוסף שם דכתב הכי, שאפי' נודע לו שנפרצה אינו צריך לחזור אחריה שלא תזיק, דדוקא ביום הוא דחייב. והרב המחבר דחה ראייתו מהא דהרמב"ם ורש"י חולקים על דברי התוס' כ"כ בדברות משה (ב"ק הערה לו). ואולם בלאו הכי אין הנידון דומה לראייה משתי סיבות, דהתם בדברי התוס' מיירי בדין חיוב שמירת נזקי ממונו, דקי"ל דכל שנעל בפניה כראוי פטור דחשיב לענין זה כאונס, וע"ז כתבו התוס' דה"ה אם נפרצה בלילה באונס ונודע לו, דאינו מחויב לטרוח יותר מדאי לחפש אחריה באפילה, דגם זה נחשב כאונס, וכפי שביאר דבריהם ביש"ש שם, אבל בנידון דידן שאינו זקוק לתור ולגשש באפילה, רק לבוא ולכבות את האזעקה, אטו בכה"ג חשיב אונס. ועוד יש לחלק בין דברי התוס' לנידון דידן, דבנפרצה בלילה פטור כיון שנעל בפניה כראוי ואינו בריא היזקא, ואף שיצאה הבהמה יכולה שוב לחזור למקומה ואין היזק בעינו, משא"כ בנידון דידן שהנזק קיים בפועל מחויב הוא לסלק את נזקו.

ועוד הביא ראייה מתוס' הרא"ש (ב"מ קמ.). לחלק בין מפקיר נזקיו אחר נפילת אונס דפטור, לבין אם נפל כותלו או אילנו באונס לגינת חבירו, שמחויב בעל הכותל או האילן לפנות את האבנים או את האילן, ולא יכול להפקירם כיון שכבר החל הנזק ואין כאן פטור של מפקיר נכסיו אחר נפילת אונס.

נמצינו למדים מדברי הרא"ש הנ"ל, דאף שפטור מלטרוח לשמור את נזקיו אחר נפילת אונס לפני שהתחילו להזיק, מ"מ מחויב לסלק את נזקו אחר שהחלו להזיק כמו באופן שנפלו אבנים ועפר לגינת חבירו ואינו יכול

לזרועה, דההיזק נמצא בעינו, והרי גם במכשיר האזעקה שהתקלקל ההיזק בעינו לכן עליו לבוא להסיר את הנזק.

ועתה נבוא לדון אי עביד איניש דינא לנפשיה. דהנה בגמ' ב"ק (כז:): יש מחלוקת בין רב יהודה ורב נחמן בזה, והגמ' חילקה דבמקום שיש הפסד כגון בבור מים של שותפים שהיה אחד דולה יותר ממה שמגיע לו, ואם ימתין חבירו עד שילך לבית הדין לא ידע כמה דלה חבירו, או שמא יכלו המים מהבור, ומבקש חבירו להכותו שלא ידלה, בזה כ"ע סוברים שעבוד איניש דינא לנפשיה. אבל מחלוקתם במקום דליכא פסידא דהיינו באופן שיוכל להוציא ממנו בדין אלא שאינו רוצה לעמוד אתו בדין, ולהלכה קי"ל כרב נחמן דעביד איניש דינא לנפשיה ויכול להציל אפי' בזרוע, ואם חבל בו פטור מדמי חבלה.

אולם יש בזה שני תנאים שהתנו בזה הראשונים, התנאי הראשון הוא, כמו שביאר הרא"ש שם, שדוקא בידוע בעצמו שאם ירד עמו לדין יוכל לברר בעדים ובראייה ששלו הוא נוטל. והתנאי השני כתבו המרדכי, דכל ההיתר נאמר היכא דתופס אותו החפץ עצמו שגזלו ממנו, או שבא לגזולו והוא עומד ומציל את שלו, אבל אינו יכול לתפוס ממנו חפץ אחר בגלל שגזל ממנו חפץ. וראיתו מגמ' ברכות (ה:): שרב הונא מיעט משכרו של אריסו בטענה שהוא גנב יותר ממה שמגיע לו, ואמרו רבנן לרב הונא בתר גנבא גנוב וטעמא טעים, ופרש"י שהגנוב מן הגנב אף הוא טועם טעם גניבה, וכ"כ בשו"ע ח"מ עם ביאור משנת חכמים ומשנה ערוכה סימן ד' ע"ש.

והנה רעש הבא ממכשיר האזעקה הוא דבר שאין אדם סובלו, ובפרט בשעות הלילה כשבני אדם ישנים, וכל קול שהוא מעורר אנשים רגישים שמתעוררים ואינם יכולים שוב לישון כיון שהשינה פגה מעיניהם, ואם בעל החנות אדם שלא איכפת לו מצערם, כל כהאי הרי הוא גוזלם ומצערם ומותר בכה"ג לעשות דין לעצמו וליכנס, או אף לפרוץ כדי לכבות את מכשיר האזעקה.

ויש להבהיר דמיירי אף באופן שהאזעקה בחנות היא מסוג המכשירים הישנים שמוכרחים לנתקם רק במקום ההתקנה גופו, דהיינו בחנות עצמה,

אבל לא מיבעיא דהיכא שאפשר לנתק את מכשיר האזעקה מהבית בשיחת טלפון גרידא, באמצעות קוד סודי פשיטא דחייב בעל החנות לקום ממיטתו ולנתקו, אך הכא נתחדש דאפי' כשצריך לשם כך לצאת מביתו ולבוא אל החנות חייב הוא בזה, ועל א' השכנים להתקשר לבעל החנות לבקשו לבוא לכבות, ואם מסרב מלבוא יתרו בו, ואם עדיין מקשה ערפו ומסרב לבא, מותר לעשות דין לעצמו, ואף אם המקום נעול יכול לפרוץ את החנות לכבות את מכשיר האזעקה, וכמבואר דעביד איניש דינא לנפשיה.

וכן מבואר בגמ' ב"ק (כז:): ובשו"ע (סימן שפג סעיף ב) בדין שור של חבירו שעלה על שורו להזיקו שיש לו לכתחילה להשתדל לשמוט את שורו שלא יזוק, אך אם אי אפשר להציל את שלו בהשמטה גרידא, שרי לדחוף את שור חבירו ע"מ להציל את שלו. לכן במקרה שבעל החנות מסכים להגיע כדי לכבות אין שום היתר להזיק, אבל במסרב להגיע ואין דרך אחרת לכבות את המכשיר שרי לעשות דין לעצמו.

ודע דמש"כ בתיאור העובדה שהתקלקלה האזעקה בלילה, לאו דווקא הוא, דה"ה ביום אם התקלקל מכשיר האזעקה בשעות המנוחה המקובלות (והנוהג היום בין 2 ל-4 בצהריים), ומסרב בעל החנות להשתיקו, דגם בזה שרי לכבות את המכשיר בכל דרך שימצא לנכון. וכן עולה מדברי החתם סופר חלק חו"מ (ח"ג סימן צב) דיכול למחות לאו דוקא בלילה שמפריע לו רעש, אלא גם ביום אם אינו יכול לישון יכול למחות שמפריע לו הרעש או הקול על חבירו לסלק את הנזק.

וראיתי עוד בספר משפט שלמה (עמוד תיז אות ג) שכתב דיש מחלוקת בין הרמב"ם להרא"ש, בדין מתרה בחבירו שיסתלק מרשותו, או שרי להכותו כדי להוציאו מרשותו, דלדעת הרמב"ם כל מקום שאין הפסד לא אמרינן עביד איניש דינא לנפשיה, ואילו הרא"ש והטור פליגי עליה וס"ל דעביד איניש דינא לנפשיה ואפי' במקום שאין הפסד. ונראה דהכא במקרה דידן שהנזק הוי בפועל גם הרמב"ם יודה דשרי לעשות דין לעצמו, ויש ראייה לזה שהרי בש"ע חו"מ (סימן תכא סעיף ו) פסק מרן בשם י"א (כדעת הרא"ש והטור) וז"ל בכל מקום שחובל בחבירו בכוונה, חייב בחמשה דברים, אפי' נכנס חבירו לרשותו שלא ברשות, וחבל בו והוציאו

חייב, דנהי שיש לו רשות להוציאו אין לו רשות לחבול בו. אבל אם מסרב ואינו רוצה לצאת יש אומרים שיש לו רשות אפי' לחבול בו כדי להוציאו.

ולומדים בזה עוד חידוש, שהרי אותו אדם לא הזיק, רק עמד ברשות שאינה שלו, ובכל אופן אם בעל המקום מבקש ממנו לצאת והוא מסרב, מותר לעשות דין לעצמו, ואפי' יש לו רשות לחבול בו, ק"ו בדבר שמזיק ואינו שומע לבקשתם של אחרים, וגם לאחר התראה דשרי לעשות דין לעצמו, ובפרט שמפריע לא לאדם אחד, אלא להרבה שכנים שחייב לסלק את הנזק.

והביא עוד ראיה מדברי הרמ"א שו"ע ח"מ (סימן שפ סעיף ד) בשם הגהות מיימונית שכ' חמור שהכניסו אותו לספינה, והחל לקרטע ולקפוץ בספינה, וכל יושבי הספינה נמצאים בסכנה גדולה, ודעתם בזה דכיון שהוכנס החמור ברשות אין עליו דין רודף, ומה שעתה מקפץ הוא אונס, ולכן מי שישליך אותו למים כדי שהספינה לא תתהפך חייב לשלם דמים לבעל החמור. וכ"כ שם הש"ך בשם היש"ש, אמנם מרן הב"י חולק וסובר שגם בכה"ג הוא רודף שהרי הוא מסכן את יושבי הספינה. וכן הוכיח בספר מנחת פתים ממש"כ הרמב"ם בהלכות רוצח (פרק א הלכה ט) דעובר המסכן את אמו חשוב כרודף ושרי להוציאו אף שימות כדי להציל את אמו ואע"פ שהעובר נקרא רודף באונס. ויש ליישב דברי הגהות מיימוניות והרמ"א בשני דרכים או דס"ל כדברי רש"י דעובר לא חשוב כלל רודף גמור כיוון דמשמיא רדפו ליה. או דגם להרמב"ם לא חשוב רודף גמור ואף בספינה זו שהחמור מקפץ בתוכה באונס ומסכן את יושביה לא אמרינן עביד איניש דינא לנפשיה, אבל במקרה דנן אי אפשר להחשיב בעל החנות כאנוס למרות שהוא ישן על מיטתו לאו כל כמיניה לומר שאנוס הוא בשינה ויסרב לבוא, שהרי עליו מוטלת מצוה שאסור להזיק "ומאי דסני לך לחברך לא תעביד" ועליו מוטלת אחריות להשקיט את מכשיר האזעקה, ואם מסרב לבוא מותר גם לפרוץ לחנות ע"מ לכבות את מכשיר האזעקה, וכמו שנתבאר.

וראה עוד בענין נזקי רעש ברמב"ם (הלכות שכנים פרק ו הלכה יב) ובשו"ע חו"מ (סימן קנו סעיף ב) שכתב אדם חייב להמנע מלהרעיש אפי'

דרך שימוש בקול הפטיש והרחיים שעושה בחנותו ובביתו, אלא גם להריב"ש והרמ"א (שם) דס"ל דכל שעושה דרך שימוש בביתו ובחנותו א"צ לחוש לרעש הפטיש והרחיים, מ"מ שלא בדרך השתמשות ודאי דאסור להרעיש, ולכן בעובדא דידן שהאזעקה התקלקלה וגורמת לרעש גדול שאינו רעש הנובע משימוש מלאכה בודאי ובודאי דחייב לסלק בכל דרך אפשרית, וכמו שביארנו לעיל דהוי לגבי אנשים רגישים כקוטר א ובית הכסא.

ועיין בפסקי ביה"ד רבנות ירושלים (ח"ב עמוד קסה) דכתבו דכל מה שאין דעת האדם סובלתו הוי היזק ויכול למחות, והביאו את דברי הרשב"א שהזכרנו לעיל, וכן כתב הריב"ש דכל מי שנודע ומוחזק שאינו יכול לסבול נזק אחד ידוע מן הנזקין שהנפש קצה בהן אין לו חזקה, ולכן יכול למחות. וראה עוד באורך בדברי הרב שלמה מובשוביץ שליט"א ב"חברה בהלכה ובמחשבה" ח"ב (רמת שלמה עמוד 15) ומשם בארה.

והוי יודע שאדם שאינו אחראי על חפציו וכליו שלא יזיקו לאחרים, ואינו משגיח ליזהר מלהזיק לאחרים, הרי הוא עובר בשאט נפש על דברים שבין אדם לחבירו, וכל דבר מורה היתר לעצמו, וקשה מאוד לתקן, שהרי כשהתעוררו השכנים ואינם יכולים שוב לחזור ולישון, הנה גזל אותם משינתם, וכמה רעות עשה, ובפרט אם מדובר בתינוקות של בית רבן שהשינה חשובה להם מאוד, ואפי' אלה ששוב יחזרו לישון אחרי תיקון מכשיר האזעקה, הרי כבר עבר הוא על גזל שינה שלא שייך לתקנו, שבשלמא אם גנב ממון שנאמר "לא תגזול" אך יש תיקון ללאו "והשיב את הגזילה". אבל במקרה שגזל שינה מרבים, מקטנים או מגדולים וכל השכנים בכלל, כיצד יוכל להשיב ולתקן מה שקלקל באותו מכשיר שהתקלקל באמצע הלילה וגזל שינתם של רבים, וגזל שינה אינו ניתן להישבון וגדול עונו מנשא ר"ל ומעות לא יוכל לתקן.

לכן יש לעורר שכל אדם צריך להיות אחראי על כל כליו וחפציו, ויזהר ויזהיר בתוך ביתו שלא יזיקו לאחרים, ויש הרבה דוגמאות שיכול להזיק כגון: אם מניח בחצרו עופות המצפצפין או בע"ח אחרים, והם מזיקים לשכנים בקולם, שאסור להחזיקם אף שמשתמש בהם לשם תענוג, וכיצד

הוא מתענג וחבירו סובל ואין מי שמתיר בזה, והחכם עיניו בראשו לא להניח דברים המזיקים בתוך ביתו או חצירו שיזיקו לשכניו.

מסקנא דמילתא הלכה למעשה:

1. בעל החנות חייב להגיע לחנותו לכבות את מכשיר האזעקה כדי שלא יזיק לשכנים ברעש ובקול שאין יכולים לסובלו.

2. אם מסרב בעל החנות להגיע לכבות את מכשיר האזעקה, אחרי שהתרו בו, מותר לאחד מהשכנים לעשות דין לעצמו ולכבותו. ואם יש צורך רשאי אף לפרוץ את החנות לכבות את מכשיר האזעקה, כדי שלא יזיק לשכנים, והיה מחנינו שלום, השקט ובטחה. וצור ישראל יצילנו משגיאות ומתורתו יראנו נפלאות אמן!